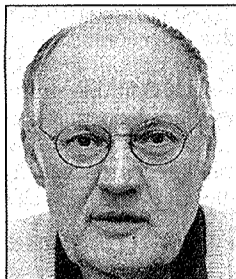

Co nás opravdu ohrožuje

Václav Bělohradský

Italské noviny přinesly 22. února 2001 dramatickou zprávu. V městečku Novi Ligure byla ve svém bytě ubodána žena i se svým jedenáctiletým synkem. Policie je našla v kalužích krve, zachránila se jen šestnáctiletá dcera Erika, bosá a zkrvavená vyběhla na ulici a volala o pomoc.

Policii vylíčila brutální pře-padení jejich domu a za pachatele označila albánské přistěhovalce. Popis se dobře hodil na jednoho z nich, ten ale měl ne-zpochybnitelné alibi. Městečko ovládl hněv: „Cítíme se vydáni napospas, máme strach“ – říkali místní obyvatelé novinářům. Jen pár hodin po té krvavé žni lokální pravice svolala pochodňový průvod na protest proti přistěhovalcům, sousedská komunita italské provincie se chtěla bránit.

Ale italské karabiniéry jsou téměř tak dobří ve skutečnosti jako v italských televizních seriálech, uplynul den a znali celou pravdu. V Novi Ligure vraždila dcera Erika s pomocí svého snoubence Omara, jen o málo staršího. Z výpovědi vyplynulo, že umírající matka Erice odpustila, prosila ji jen, aby ušetřila svého jedenáctiletého bratra. Zabili i jeho, jmenoval se Gianluca.

Pochodně zhasly, účastníci průvodu se tiše rozešli do svých domovů, kde se dívali na své děti nejistě, jako by se jich báli na něco zeptat. Lidé se bojí bát se toho, co je opravdu ohrožuje – hrozeb uvnitř jejich světa, v jejich domě, mezi jejich sousedy, v jejich rodině. Mnohem raději se bojí vetřelců zvnějšku. Od té doby se takové pochodňové průvody rozpochoďovaly ještě mnohokrát, „strach z nebezpečných cizinců“ se stal předmětem politického podnikání.

Ekonomie pozornosti

Před více než šedesáti lety americký ekonom a sociolog Herbert Simon vyhlásil příchod „ekonomie pozornosti“. Překotný vývoj komunikačních technologií vyvolal otázku po pozornosti lidí, informace a obrazy se závratně rozmnožily, jen oděny do křiklavých barev mají naději připoutat pozornost, bez níž by zmizely beze stopy pod hladinou digitálního oceánu. Jsou kritéria, podle nichž rozhodujeme o tom, která z informací

si zaslouží naši pozornost, racionální?

Žijeme vždy ve světě, kde je pozornost už alokována – to, čemu jsme zvyklí věnovat pozornost, tvoří náš historický svět. Je sestaven z panelů pozornosti, ty tvoří dohromady celek, v němž se cítíme doma, i když čas od času je nutné některé panely vyměnit, protože horizonty naší pozornosti se posouvají – říká se tomu „kulturní zlomy“.

Bez schopnosti občanů věnovat pozornost tomu, co je „opravdu“ ohrožuje, by společnost nepřežila. Boj o správné alokování pozornosti se odehrává ve veřejném prostoru, kde jsme neustále vystaveni pokusům přeměrovat naši pozornost nějakým pro někoho důležitým směrem; umění pak vnáší do společnosti témata skandální, o nichž většina věří, že se sluší mlčet.

Vratme se ale k Erice a Omarovi. Už od konce šedesátých let se tradiční středostavovská italská rodina začala jako „základ státu“ hroutit. I přes jejich výjimečnost můžeme považovat množství se případy extrémního násilí v rodině (tři ze čtyř vražd se dějí v jejím kontextu, říkáme tomu zločiny proximity) za příznak obecné krize.

Devatenáctiletý Pietro Maso s pomocí tří přátel zavraždil na počátku devadesátek rodiče, aby si z dědictví mohl koupit auto a být tak „předmětem pozornosti“ v místním baru. V „kapitalismu po vyhynutí světlušek“ (tak P. P. Pasolini nazval globalizaci) už nebylo možné krizi rodiny přehlížet: zaostalost patriarchální, katolické, pokrytecké, synocentrické rodiny byla časovanou bombou, která tikala pod povrchem italské společnosti.

Intelektuálové obecně a umělci zvláště se snažili obrátit kritickou pozornost na italské rodinné klany, na jejich neúctu k občanským hodnotám (amorální familismus to nazval americký sociolog Banfield).

V deficitu univerzalistické občanské etiky viděli nejen příčinu korupce, ale obecného pohrdání instancemi legitimizovanými „veřejným užíváním rozumu“ a také rozsáhlé intolerance ke kritice (Erika nesnášela matčinu kritiku jejího školního prospěchu); a také hlubší příčinu toho, co se nazývá „femminicidio“ – vraždy žen muži, kteří neunesou jejich novou samostatnost (jedna každé dva dny).

Ekonomie nepozornosti

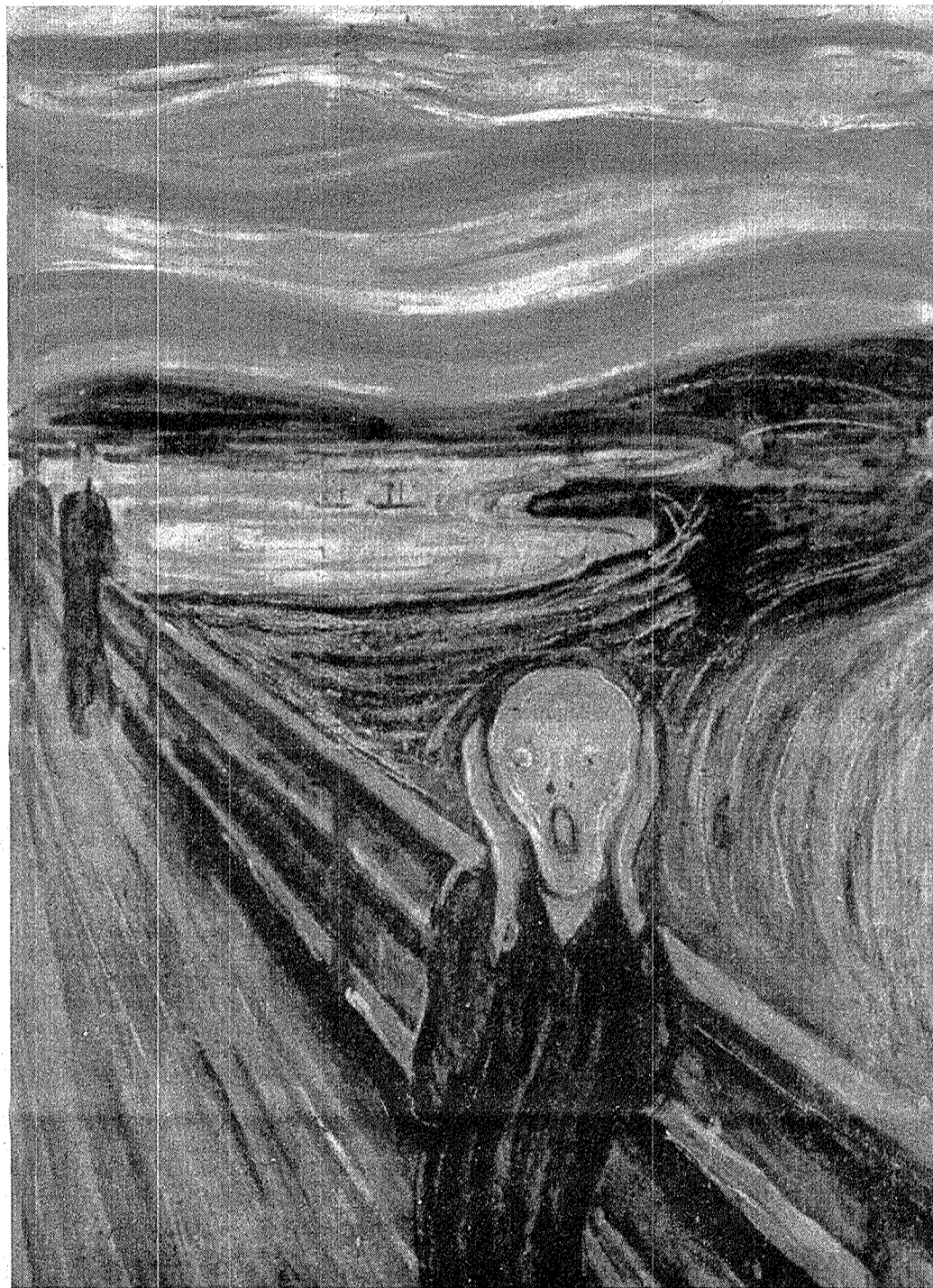
Ve veřejném prostoru působí i ekonomie nepozornosti. Praktikují ji demagogové, kteří získávají konsenzus tím, že odvracejí pozornost veřejnosti od opravdových hrozeb ke stereotypům a předsudkům. Případ

Omara a Eriky je paradigmatický: uvěřit ve zločinné Albánce bylo pohodlnější než věnovat pozornost opravdové hrozbě – krizi rodiny, která nepřišla zvnějšku, ale zvnitřku naší křesťanské civilizace.

drogové závislosti v terapeutické komunitě a nepodařilo se jí to, je epizodou v dlouhém „evropském příběhu“ neúspěšného boje s mafiánskou mocí, s bandami drogových dealerů. A nebyla i její situace příznakem

vislosti na drogách, proto je tu trh s nimi tak mocnou institucí.

Ta mrtvá dívka je obětí západní civilizace, do níž fenomen závislosti (někdy na drogách, jindy na náboženství, ideologii nebo fanatismu) patří,

Edvard Munch – Vykřik (1893)

Na příkladu „střílení po černoších extremistou“ v italském městě Macerata vidíme, jak funguje taková „ekonomie nepozornosti“. Čtu v českém tisku, že se jedná o iracionální reakci na neúnosnou situaci, vytvořenou „nezvladatelným přílivem uprchlíků“, že se pachatel mstí za jejich obchodování s drogami.

Takové komentáře jsou jen variacemi na středoevropskou hnědou notu, opravdovou hrozbou je v tomto případě drogový trh v Itálii, nelítostný, desetiletý trvající boj mafie (Camorra a Ndranghety) o jeho ovládnutí. V mnoha „vyločených lokalitách“ Itálie je integrace do těchto zločinných struktur jedinou šancí, jak přežít; to platí i o části přistěhovalců.

Smrt sotva dospělé dívky, která se chtěla osvobodit od

krize „socializačních institucí“, jako jsou rodina a škola? Nigerijci, na které střílel italský mstitel, nejsou „opravdovou hrozbou“, tou je mafie, která v boji o obrovské zisky porazila desetitisíce lidí ve své krvavé historii.

Proč tolik lidí neunesou svou životní situaci bez úlevy v nějakém „drogovém opojení“?

Za strach z uprchlíků se staré problémy italské a evropské společnosti schovávají marně; co nás ohrožuje, je „endogenní“, vyrůstá to z našich hodnot. Západní civilizace vyvolává krize, které někteří lidé řeší zá-

ne uprchlíků. Mstitel střílejší po černoších je prý „extremista“, v jeho bytě se našly publikace jako Mein Kampf a různé oslavné texty o fašismu. Opravdový problém ale je jiný: co v naší civilizaci generuje extremismus, jaká je otázka, na niž je extremismus odpovědí?

Necháme-li stranou válečný akt z 11. 9. 2001, pak nejvíce vražd je třeba připsat v USA extrémní snadnosti, s níž si jednotlivci v existenciální krizi mohou obstarat útočné zbraně. Ze slavných dokumentů o této americké tragédii připomeňme Bowling for Columbine Moora nebo Elephant Guse van Sain-ta. Komu slouží neregulovaný trh se zbraněmi, kdo na něm vydělává?

„Čtyřiašedesátiletý střelec v Las Vegas Stephen Paddock měl podle policie v hotelovém

pokoji deset střelných zbraní, z toho několik automatických pušek“ – čtu v amerických novinách. Tento normální bílý Američan střelící z 32. patra hotelu Mandalay Bay Casino do davu na koncertě zastřelil 59 lidí a 527 jich zranil. „Jen šílenec může být normální ve společnosti nukleárního zbrojení, korporátních mocí, ničení přírody a honby za ziskem!“ – říkalo se pateticky ve vzpurných šedesátkách. Neplatí to ale i dnes?

Největší hrozba

Vyvolávání strachu z uprchlíků jen odvrací pozornost od opravdových problémů demokratických společností. Prvním takovým problémem je pokrytecká role Západu ve třetím světě, v prostoru, kde se vedla studená válka, jejíž toxické zbytky vyhánějí obyvatele z jejich domovů.

Druhým je narkokapitalismus, strategické propojování kapitalismu s „opojením“ různých druhů s cílem vyprovokovat ve spotřebitelích ztrátu kontroly, a tak maximalizovat jejich konzum (masová obezita v USA a Británii!); dodejme, že stále více lidí konzumuje legální i nelegální drogy, spotřeba antidepressiv roste strmě. Proč tolik lidí neunesou svou životní situaci bez úlevy v nějakém „drogovém opojení“? Úzkost ze ztráty konkurenceschopnosti na globalizovaném pracovním trhu, strach ze ztráty „pozice“?

Uprchlíci nejsou hrozbou pro evropskou společnost, kdyby jich přišly statisíce, byli by tu spíše užiteční, každá společnost je tím více inteligentní, čím více je heterogenní.

To, co nás opravdu ohrožuje, jsou v Evropě už dávno zabydlení démoni – nerovnost (nejen mezi lidmi, ale i mezi centry a periferiemi), deficit solidarity v nejbližším smyslu, nezodpovědný tlak reklamních aparátů, soutěživost, úzkost z tekutosti našeho sebeobrazu v prostředí nových médií. A v Česku pak otrávená půda, strmý nárůst rakoviny, mládež konzumující třikrát více alkoholu než jinde v Evropě, rozsáhlá diskriminace žen, rostoucí počet lidí s psychiatrickými problémy, úpadek smyslu pro reálný svět mezi generací digitálních domorodců, strach z inkluze odlišných atd.

A když prolustujeme černou kroniku našich novin, pochopíme, že ani krize socializačních institucí se nám ve věku konzumistického hyperindividualismu nevyhnula.

Ale největší hrozbou pro budoucnost demokracie je to, že odvrátit pozornost většin od opravdových hrozeb je tak snadné.

To je největší politické po- učení z uprchlické hysterie!